AZƏRBAYCANIN QARABAĞ VƏ ŞƏRQİ ZƏNGƏZUR İQTİSADİ RAYONLARINDA YAŞIL ENERGETİKANIN İNKİŞAFI İMKANLARININ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Fəxrəddin Kərimov, Rəhilə Əliyeva, Məhərrəm Mehtiyev

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Neft və Qaz İnstitutu, m_mehtiyev@mail.ru

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına görə, ölkədə 2019-cu ildə ümumilikdə 9,97 mln. neft ekvivalenti ton (NET), o cümlədən nəqliyyatda 2,27 mln. NET yanacaq istifadə olunubsa, 2020-ci müharibə ilində uyğun olaraq ümumi 9,92 mln., nəqliyyatda 2,3 mln. NET yanacaq istifadə edilmişdir. Yəni, ölkə üzrə yanacağın ümumi istehlakı 0,05 mln. NET azalmış, nəqliyyatda isə cəmi 0,03 mln. NET artmışdır. Bu, onunla izah olunur ki, dronlardan istifadə çoxlu yanacaq enerjisi sərf edən təyyarə, helikopter və zirehli texnikaya tələbatı azaltmışdır.

Azərbaycan öz sosial-iqtisadi inkişafının strateji məsələlərində ekoloji prinsipləri önə çəkərək insan fəaliyyətinin bütün sahələrində enerji səmərəliyi, alternativ və bərpa olunan enerji resurslardan istifadəyə üstünlük verir. Müharibənin nəticəsi olaraq Azərbaycan Respublikasının işğal olunmuş ərazisində yeni yaranmış "Qarabağ" və "Şərqi Zəngəzur" İqtisadi rayonların iqtisadiyyatının dirçəlməsi də Prezidentimiz tərəfindən 2021-ci ildə imzalanan "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "yaşıl enerji" zonasının yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında" sərəncamı ilə uzlaşmalıdır. Bu sərəncam isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" sənədinin tərkib hissəsidir.

Beləliklə, qeyd edilən iki sənədin icrası nəticəsində işğaldan azad olunmuş Şuşa şəhəri və bütün Qarabağ ərazisi "Yaşıl enerji" zonasına çevrilə bilər və çevrilməlidir. Bunun reallaşacağını Prezident İlham Əliyevin qətiyyətlə dediyi: "Qarabağ bölgəsi "yaşıl enerji" zonası kimi dünya üçün bir nümunə olacaq" fikri də təsdiq edir.

Məlum olduğu kimi, Qarabağın bərpaolunan enerji istehsalı üçün potensialı çox böyükdür. Tədqiqatlar göstərir ki, Qarabağın düzənlik hissəsi olan Füzuli, Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarında bir m^2 səthə düşən günəş radiasiyası ildə 1600-1700 kVt/saat, dağlıq ərazinin 100 metr hündürlüyündə küləyin orta sürəti 7-10 m/san təşkil edir. Dövlətimizin başçısı Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru yaşıl enerji zonası elan etdiyini xatırladaraq bildirmişdi ki, Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərinin 7200 meqavat günəş enerjisi və 2000 meqavat külək enerjisi potensialı var.

Digər tərəfdən, iqlim dəyişmələri üzrə Paris Sazişindən irəli gələn öhdəliklərə töhfə olaraq Prezident İlham Əliyev 2030-cu ilə qədər elektrik enerjisi istehsalında bərpaolunan enerji mənbələrinin payının 30 %-ə çatdırılmasının hədəf kimi götürüldüyünü bildirib.

Həmin istiqamətdə genişmiqyaslı işlər nəzərdə tutulub və onlar ardıcıllıqla həyata keçirilir. Lakin alternativ və bərpaolunan resurslardan enerjinin istehsalı baha olduğundan bu sahədə işlər uzana bilər. Buna görə də "Yaşıl enerji" layihələrinə xarici investorları cəlb etmək bu işləri sürətləndirə bilər. Buna görə ölkəyə investorların cəlb edilməsi üçün müvafiq addımlar atılır. Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi ilə Yaponiyanın "Tepsco" şirkəti arasında müqavilənin imzalanması işlərin uğurla irəlilədiyinin daha bir təsdiqidir. Nazirliyin bu barədə məlumatında bildirilir ki, müqavilə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə külək, günəş, hidroenerji, geotermal və bioenerji kimi bərpaolunan enerji potensialından istifadə, enerji-səmərəli texnologiya və müasir enerji-idarəetmə yanaşmaları əsasında "yaşıl enerji" zonasının yaradılması ilə əlaqədar müvafiq konsepsiyanın və baş planın hazırlanmasını nəzərdə tutur.

Dövlət başçısının "Qoyuluş gücü 230 MVt olan günəş elektrik stansiyasının tikintisi ilə bağlı pilot layihənin həyata keçirilməsi tədbirləri haqqında" sərəncamı Azərbaycanı "yaşıl enerji" məkanına çevirmək istiqamətində atılan növbəti mühüm addımdır. Qeyd edək ki, ölkəmizdə Səudiyyə

Ərəbistanı Krallığının "ACWA POWER" şirkəti ilə külək və Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin "Masdar" şirkəti ilə günəş elektrik stansiyası tikiləcək.

Prezident İlham Əliyev BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasının illik ümumi müzakirələrində çıxış edərkən ölkədə bərpaolunan enerjinin inkişafına böyük diqqət göstərildiyini bir daha vurğulamışdır. Növbəti 3-4 il ərzində ümumi gücü 700 meqavat təşkil edəcək 3 külək və günəş elektrik stansiyalarının inşasına sərmayə qoyuluşuna dair üç böyük beynəlxalq enerji şirkəti ilə müqavilələr imzalanmışdır. Layihələrdən biri 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Ermənistanın işğalından azad edilmiş Şərqi Zəngəzur bölgəsində həyata keçiriləcək. Bu, 240 meqavat gücündə günəş elektrik stansiyası Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində ən böyük birbaşa xarici sərmayə qoyuluşu layihəsi olacaqdır.

Külək və günəş enerjisindən başqa, digər alternativ enerji mənbələrindən biri də ölkənin dağ çaylarıdır. Belə ki, Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş Qarabağ - Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında yerləşən Vulkanik yayla və Qarabağ silsiləsindən qidalanan onlarla irili-xırdalı çaylar vardır. Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin məlumatına görə, dağ çaylarının potensialı 520 MVt həcmində qiymətləndirilir. Bu çaylarda kiçik və mikro su elektrik stansiyaları quraşdırmaq mümkündür.

Digər bərpaolunan enerji mənbələri Kəlbəcər və Şuşa ərazisində mövcud olan termal su ehtiyatlarıdır. Bütün bu mənbələr işğaldan azad olunmuş rayonlarda yeni enerji layihələrini həyata keçirməyə imkan verir. Bu gün dünyanın ən böyük enerji şirkətləri Azərbaycanda bərpaolunan enerji növlərinin istehsalına maraq göstərir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə "yaşıl enerji" zonasının yaradılması məqsədilə bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə ilə bağlı özəl investisiyaların cəlb olunması üçün investorlarla müzakirələr aparılır.

Enerji məqsədi ilə istifadə olunan mənbələrdən biri də odundur. Enerji infrastrukturu olmayan uzaq dağ kəndlərində insanların sosial tələbatının ödənilməsi üçün odunun istifadəsi qaçılmazdır. Həm də ağac karbonu udduğu üçün onun tullantısı sıfır hesab olunur. Buna görə də həmin ərazilərdə meşə bərpası və yeni meşə massivlərinin salınması prioritet məsələdir. Azad olunmuş ərazilərdə meşələrin bərpası və yeni meşə sahələrinin yaradılması ilə bağlı layihələrin həyata keçirilməsi təbii meşələrin qorunmasına və inkişafına yardım etmiş olardı.

Bir sözlə, işğaldan azad olunmuş Şuşanı və ətraf əraziləri "yaşıl enerji" məkanına çevirmək üçün bütün mümkün imkanlardan səmərəli istifadə edilməlidir. Bu istiqamətdə görülən işlər ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafına xidmət edəcəkdir.

SOYAD GÖSTƏRİCİSİ

Soyad	
Azərbaycanca	
Abasova	233
Abbasov	124, 308, 343
Abbasova	208, 322, 391
Abbaszadə	99
Abdulbaqiyeva	338
Abdullayev	157, 193, 234
Abdullayeva	37, 182, 221, 227, 303, 354
Abışova	221, 227
Abiyev	159
Abuşova	71
Adıgözəlov	214, 336
Adıgözəlova	116, 214
Ağakişiyev	233
Ağamalıyeva	280
Ağayev	198, 199, 200, 231, 330
Ağayeva	118, 397
Ağbabalı	143
Albaliyeva	280
Allahverdiyev	79, 198
Allahverdiyeva	219
Aslanov	334
Aslanova	114
Atakişiyeva	332
Atayeva	170, 175, 252
Axundov	79
Axundova	382, 388
Babayev	82, 133, 157, 289, 305
Babayeva	71, 72, 79, 309, 316
Bağırlı	164
Bağırova	170, 292
Bahəddinov	46
Balaxanova	42
Bayramov	100, 250, 262, 263
Bayramova	218
Baxşəliyeva	139
Baxşiyev	125
Baxşiyeva	50
Bədəlova	142
Bədəl-zadə	170
Bəkirov	324
Cahangirov	189
Cavadzadə	250, 262, 263
Cəfərov	386
Cəfərova	50, 332, 357
Cəlilov	54
Çiğ	61
Dadaşova	282, 332
Dəmirova	265

Eminova	357
Eyvazov	26, 84
Əbdüləzimov	342, 350
Əhlimanova	257
Əhmədli	298
Əhmədov	26
Əhmədova	201, 247, 248
Ələkbərov	95, 99
Ələkbərova	243, 307
Ələsgərov	208
Ələsgərova	139
Əlibəyova	384
Əliyev	27, 66, 79, 102, 132, 147, 221, 307, 357
Əliyeva	71, 84, 91, 142, 169, 170, 199, 203, 249, 255, 259, 400, 404
Əmiraslanov	382
Ərəbzadə	159
Əsədova	187, 210, 343
Əsədullayev	233, 329
Əsgərov	24, 36, 219
Əsgərova	283, 308
Əskərov	359
Əşrəfova	175, 252
Əzimova	359
Əzizxanlı	204
Əzizov	234
Fərəcov	234, 281
Feyzullayev	331
Gözəlov	348
Gülməmmədova	112
Hacıyev	317, 319
Hacıyeva	111, 160, 193, 198, 227, 293, 249, 330, 335, 342
Heraçiyev	149
Heydərzadə	143
Həbilov	149
Həmidova	382
Həsənli	262, 263
Həsənov	85, 332
Həsənova	128, 170, 213, 222, 247, 287, 288, 342, 354
Hüseynli	146, 273
Hüseynov	345
Hüseynova	99, 126, 168, 230, 256, 299, 314, 352, 382, 384, 388
Hüseynzadə	132
Xairova	402
Xasayeva	109
Xudaverdiyeva	108, 379
Xudayev	303
İbayeva	208
İbrahimov	87
İbrahimova	338, 340, 359, 362
İsayeva	71, 74, 124
İsmayılov	208, 276
İsmayılova	73, 131

Kazımov	296
Kərimov	404
Kərimova	75, 293
Qafarbəyli	325
Qarayev	169, 381
Qarayeva	46
Qasımova	58, 89, 91
Qazi	92
Qaziyev	175, 252
Qədimova	359
Qədirova	93
Qəhrəmanov	65, 255, 371, 374
Qənbərova	314, 326
Qəniyeva	332
Qənizadə	239
Quliyev	82, 100, 271, 336
Quliyeva	24, 60, 63, 79, 85, 248, 249, 273, 305, 334
Qurbanov	52, 291, 320
Qurbanova	307
Mahmudov	177
Mehtiyev	404
Məcidli	44
Məcidova	221
Məhərrəmov	104
Məhərrəmova	317
Məmmədəliyeva	143, 147
Məmmədli	73, 78, 281, 287
Məmmədov	46, 153, 239, 250, 262, 263, 285, 314, 322, 324, 334, 335, 343, 357, 371, 374
Məmmədova	55, 71, 81, 87, 142, 164, 171, 198, 222, 267, 280, 282, 300, 302, 310, 321, 398
Məmmədyarova	24
Mənsurov	243
Mikayılova	230
Mircəlallı	175, 252
Mirzəyeva	201
Mirzəzadə	241
Mövsümova	78
Muxtarov	305
Muxtarova	83
Muradova	40, 83
Musayev	166
Musayeva	82, 141, 299, 309
Mustafabəyli	65, 255
Mustafayev	382, 384, 388
Mustafayeva	118, 159
Müslümova	281
Nəbiyev	287, 313
Nəbiyeva	87, 124
Nəcəfova	270, 322, 323
Nəsirova	95
Novruzlu	193

Novruzov	173
Nuruyeva	109
Orucova	100, 274, 361
Poladov	335
Poladova	205
Rəhimova	247, 248, 269
Rəsulova	168, 212
Rüstəmov	267, 283
Rüstəmova	151, 153
Rzayeva	227, 228, 239, 282
Sadıqov	333
Sadıqova	301, 333
Sadigov	77
Safquliyeva	91
Salahova	101
Seyfullayeva	169
Seyidəliyeva	169
Səfərov	145
Səlimov	345
Səmədova	249
Sərhədova	337
Soltanlı	359
Soluyanova	198, 199
Sultanov	330
Sultanova	120, 308
Süleymanov	354
Süleymanova	248
Şahverdiyeva	81
Şamilov	234
Şəfiyev	239
Şıxəliyeva	209
Şirəliyeva	87
Şükürov	345
Tağıyev	75, 228, 315
Tartaraşvili	294
Təlai	340
Təmrazov	303
Türksoy	378, 390
Verdiyev	29, 273, 282
Vəliyeva	130, 151
Yusibov	397
Zamanov	338, 340
Zamanova	331
Zeynalov	23, 151, 153, 155, 159
Zeynalova	118, 139, 191, 235
İngiliscə	
Abbasov	28, 77
Abdullayev	28
Agabalayev	377
Aghayeva	224
Ahadov	22, 245, 311

Akhundzada	327
Akparov	28
Alibeyli	77
Alieva	347
Alimammadzade	122
Alisoy	311
Aliyeva	39, 216, 260
Amrahov	327
Asgarova	224
Baghirova	360
Bahramzada	176
Barzegari	373
Buzovska	206
Chig	61
Dizaj	366
Duran	224
Eftekhari	367, 378, 390
Eyvazov	33, 368
Gadirova	396
Gerus	206
Gucel	57
Gulmammadova	61
Guluzade	97, 278
Gurbanova	185
Hafizov	106
Hajiyeva	237
Hasanov	253
Hasanova	61
Hosainzadegan	378
Humbatova	162
Huseynov	33
Huseynova	20, 48, 184, 367, 377
Ibadullayeva	30, 395
Ipek	224
Isgandarova	186
Iskenderov	368
Ismayilov	253
Ismayilova	260
Jafarova	122
Jumshudov	318
Kadirov	22, 245
Karimli	22, 245
Karimov	179
Kavetskyy	390
Kerimova	68, 70
Khalilov	366, 367, 373, 378, 390
Khankishiyeva	327
Khidirova	215
Kovalova	206
Lee	195
Liashenko	206
Mamedov	237

Mammad	360
Mammadov	34, 196, 224, 369, 393
Mammadova	123, 266, 311, 393
Mammedova	48
Manafov	33
Mandych	137
Mekhtiev	376
Melnik	206
Mirzayeva	226
Mirzeliyeva	185
Mukhtarov	179
Muljukina	206
Muradova	39
Musayev	215
Musazade	97, 278
Mustafayev	376, 395
Nesibova	378
Novruzov	327
Nuriyeva	48
Pashayeva	195
Pkhakadze	68
Popova	206
Rahimov	377
Rajabova	179
Rashidova	364
Rustamov	28, 162
Rustamova	183
Rzayev	33
Sadigova	122
Salii	206
Samofalov	135
Shahverdiyeva	48
Sharifi	366, 373
Shokhin	48
Suleymanov	184, 216
Suleymanova	39
Sultanov	162
Utevsky	33
Vahed	366, 373
Verdiyev	29, 273, 282
Yıldırım	57
Yusifov	30, 34, 393
Zamanov	369
Zelenianska	135, 137
Zulfugarov	195
Wu	195